

**ГОСПОДАРСЬКА ТА ПІДРИЄМНИЦЬКА
ДІЯЛЬНОСТЬ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ
ЗАКОНОДАВСТВА.**

Толкач С.М.

Ст. викладач

Чернігівського національного технологічного
університету ННІ права та соціальних технологій

На сучасному етапі реформування аграрного сектора економіки України існує і в подальшому буде зростати потреба в загальних нормах, які б могли забезпечити

формування сприятливого середовища для створення та ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників.

Особисте селянське господарство як первинна форма організації виробництва сільськогосподарської продукції особистою працею членів сільської сім'ї і як форма її реалізації являється джерелом додаткових доходів, які забезпечують повне задоволення матеріальних, житлових та культурно-побутових потреб громадян.

Особистим селянським господарствам на сучасному етапі розвитку аграрних відносин відводиться значна роль у виробництві сільськогосподарської продукції та вирішенні продовольчої проблеми в країні. Тому існує необхідність належного правового забезпечення функціонування таких господарств та визначення і законодавчого закріплення їх юридичних ознак.[6].

У процесі реформування агропромислового комплексу зменшилася питома вага виробленої продукції в громадському секторі та суттєво збільшилася в приватному. Головний обсяг продукції приватного сектора припадає на особисті селянські господарства (ОСГ). Історично в нашому суспільстві так

склалося, що особистим селянським господарствам населення ніколи не приділялося належної уваги. У той самий час слід зазначити, що вони відігравали важливу роль уже в післявоєнний період. Коли в колгоспах практично нічого не платили на трудовні, ОСГ були головним джерелом надходжень до сімейного бюджету сільських жителів.

Відповідно до ст. 56 ЗК (в редакції від 13 березня 1992 р.) такі господарства мали назву «особисте підсобне господарство». Державний комітет України із земельних ресурсів висловив офіційну позицію щодо тотожності термінів «особисте підсобне господарство» та «особисте селянське господарство». Так, у листі Держкомзему від 5 квітня 2002 р. зазначається, що поняття «особисте підсобне господарство» та «особисте селянське господарство» за змістом тотожні. Земельна ділянка надається для ведення особистого селянського господарства, тобто для вирощування сільськогосподарської продукції та забезпечення кормами власної худоби та птиці. Згідно ст. 1 Закону України від 15 травня 2003 р. «Про особисте селянське господарство», *особисте селянське господарство* являє собою господарську діяльність, здійснювану без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально (або тими особами, які перебувають у сімейних або родинних стосунках і спільно проживають), з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки й споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, зокрема й у сфері сільського зеленого туризму.

Сучасне особисте селянське господарство має такі ознаки:

по-перше, це-форма виробництва, яка ґрунтується на рівноправних формах власності на землю, на приватній власності громадян, а також на їхній особистій праці та праці членів їхніх сімей, тобто має виключно трудовий характер;

по-друге, це-сукупність майна, що має вартісне вираження, ціну й належить громадянам на праві спільної сумісної власності;

по-третє, особисте селянське господарство доповнює суспільне виробництво, має щодо нього підсобний характер, є додатковим (а не основним) джерелом прибутків;

по-четверте, воно має, в основному, споживчий характер[5].

Аналіз змісту даного Законом визначення особистого селянського господарства дає підстави стверджувати, що законодавець відхилився від розуміння певної форми ведення сільськогосподарського виробництва як діяльності, спрямованої на задоволення виключно особистих потреб, і доходи від якої не є основними для членів певного господарства.

Господарську діяльність, пов'язану з веденням особистого селянського господарства законодавець до підприємницької не відніс, але встановив, що члени особистих селянських господарств є особами, як забезпечують себе роботою самостійно і відповідно до ст.8 Закону України «Про зайнятість населення» належать до зайнятого населення за умови, що робота в цьому господарстві для них є основною[2].

Така позиція законодавця достатньо не визначена. Якщо робота у особистому селянському господарстві є для особи основною, то вона вже буде спрямована на отримання доходу, тому що члени особистих селянських господарств як і інші громадяни також мають ряд потреб які без матеріальних ресурсів самостійно задовольнити вони не можуть. Тому, робота в такому господарстві для особи не повинна бути основною, інакше вона набуватиме ознак підприємництва, що не відповідає визначенню особистого селянського господарства наведеному у ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство»[1].

Існують дві протилежні точки зору про те, чи здійснюють особисті господарства населення підприємницьку діяльність.

Прихильники першої точки зору вважають, що ОСГ відношення до підприємницької діяльності не мають, бо не виконуються дві із чотирьох умов, обов'язкових для такої діяльності-виробництво не спрямоване на систематичне

одержання прибутку та ці господарства не підлягають обов'язковій державній реєстрації як суб'єкти підприємництва. У даному аспекті існує думка, що основна мета функціонування особистих господарств населення – це, у першу чергу, забезпечення себе та своєї родини продуктами харчування, а вже потім – реалізація надлишків виробленої продукції. Проте надлишків може й не бути, оскільки аграрний сектор це не прогнозована сфера суспільного виробництва, яка залежить в основному від кліматичних умов. Слід звернути увагу ще й на те, що в законодавстві відсутнє визначення поняття «надлишки сільськогосподарської продукції, вирощеної в особистих селянських господарствах». Тому, практично неможливо встановити, скільки реалізується продукції даного господарства, і буде це надлишками це чи ні? Поки це не врегульовано законом, члени ОСГ самостійно будуть визначати, яка частина виробленої в їх господарстві продукції є надлишками. Це може бути й більша частина виробленої продукції. Відповідно немає потреби реєструвати особисте селянське господарство як суб'єкт підприємницької діяльності, тобто воно не може бути основним місцем роботи.

Прихильники іншої точки зору вважають, що специфіка сільськогосподарського виробництва, зокрема в ОСГ, природно, полягає в особливій ролі сільського підприємця. Саме по собі підприємництво припускає наявність умінь, знання, а також прийняття рішення з урахуванням певного ризику. Інтуїція та ретельний аналіз ринкової кон'юнктури допоможуть оцінити майбутніх споживачів і передбачити дії конкурентів.

Діяльність особистого селянського господарства, зокрема реалізація сільськогосподарської продукції та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму, у ряді випадків може набувати ознак підприємництва як самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку.

Можна зробити висновок, що даний Закон містить ряд неточностей і потребує доопрацювання по перше:

По перше, у Законі «Про особисте селянське господарство» закріплено, що діяльність, пов'язана з веденням даного господарства, не належить до підприємницької. Це неможливо стверджувати відносно всіх особистих селянських господарств, навіть виходячи з аналізу самого Закону. Так в ст. 1 даного нормативного акта закріплено, що члени ОСГ здійснюють діяльність на свій страх і ризик у межах встановленого правового господарського порядку. Якщо звернутися до поняття підприємницької діяльності, наведеного в Господарському кодексі, то можна зробити висновок, що підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку[3]. То що члени особистого селянського господарства здійснюють свою господарську діяльність самостійно, систематично, на власний ризик для досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, не викликає сумнівів. Єдине розходження з поняттям підприємницької діяльності полягає в тому, що дана діяльність не здійснюється підприємцями. Але ніхто не забороняє жодному членові особистого селянського господарства зареєструватися як приватному підприємцю.

По друге згідно зі ст. 1 Закону «Про особисті селянські господарства» дані господарства — це господарська діяльність, яка здійснюється членами ОСГ. Відповідно до ст. 3 Господарського кодексу під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність[3].

По третє, суб'єктами господарювання є: господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність

та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці[3].

Отже можна зробити висновок, що оскільки згідно з поняттям особистого селянського господарства дане господарство — це господарська діяльність, а дану діяльність мають право здійснювати тільки суб'єкти господарювання (юридичні особи або фізичні особи - підприємці), то, по-перше, або ОСГ це юридична особа (що впливає з аналізу деяких статей Закону «Про особисте селянське господарство»), або особи, які ведуть дане господарство, є підприємцями, інакше це не може бути господарською діяльністю. Хоча згідно зі ст. 1 Закону особисті селянські господарства не є юридичною особою і діяльність, пов'язана з веденням даного господарства, не є підприємницькою, але, виходячи з поняття особистого селянського господарства, наведеного в ст. 1 Закону, впливає, що дане господарство — це господарська діяльність. Тобто не зрозуміло, це господарство чи господарська діяльність? З наступних статей Закону «Про особисте селянське господарство» не зовсім ясно є даний суб'єкт аграрних правовідносин юридичною особою чи ні? Це впливає з аналізу наступних статей даного Закону: ст. 4 має назву «Облік особистих селянських господарств», тобто, на наш погляд, можна зробити висновок, що мається на увазі юридична особа, інакше було б закріплено «Облік громадян, які ведуть особисте селянське господарство»; в ст. 5 закріплено «у разі виходу з особистого селянського господарства...». Вийти з господарської діяльності неможливо, господарську діяльність можна тільки припинити.

Крім цього відповідно до ст. 8 Закону «Про особисті селянські господарства» члени особистих селянських господарств належать до категорії зайнятого населення в разі, якщо робота в цьому господарстві для них є основною і розрахунковий місячний дохід на одного члена дорівнює або перевищує розмір мінімальної заробітної плати. Порядок визначення місячного доходу на одного члена особистого селянського господарства встановлюється постановою

Кабінету Міністрів України № 2031 «Про затвердження Порядку визначення розрахункового місячного доходу на одного члена особистого селянського господарства» від 26.12.2003 р[4]. Більше цього в ст. 1 Закону закріплено, що особи, які ведуть ОСГ, мають право надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму, тобто здійснювати діяльність для отримання прибутку. Таким чином законодавчо потрібно визначити правовий статус даного суб'єкта аграрних правовідносин та внести зміни до Закону «Про особисте селянське господарство». Передусім необхідно розмежувати діяльність громадян, які ведуть дане господарство, на таку, яка має ознаки підприємницької діяльності, і на таку що ні.

Отже, необхідно внести зміни до Закону України «Про особисте селянське господарство» та виключити з нього ст. 8 «Зайнятість членів особистих селянських господарств» як таку, що не відповідає природі особистого селянського господарства, а діяльність членів таких господарств, що спрямована на отримання прибутку кваліфікувати як підприємництво. Також необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про зайнятість населення», оскільки члени особистих селянських господарств не повинні вважатись зайнятим населенням. В іншому випадку потрібно визнавати підприємницький характер діяльності з ведення особистого селянського господарства.

Література:

1. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 //Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 29. - Ст. 232
- 2.Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 //Відомості Верховної Ради України), 2013, № 24, ст.243)
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. //Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 21-22. — Ст. 144.
4. Про затвердження Порядку визначення розрахункового місячного доходу на одного члена особистого

селянського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2004. — № 12.

5. Лебідь В.І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.06 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. — К., 2002. — 21с.

6. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: доповідь на 12-х річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 лютого 2010 року / В.Я. Месель-Веселяк — К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2010. — 57 с.

***ІНТЕГРАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА
ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК***

***ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА***

**Матеріали Науково-практичного семінару (м.
Чернігів, 6 грудня 2016 року)**

Відповідальний та видання:

Комп'ютерна верстка і макетування:

Друк:

Колодій І. А /.

Колодій І. М, Гуїь К.

ІІ. Безкровна А. М.

І прийнято до друку 26.12.2016 р. Здано до друку 22.03.2017.

Формат 60x84/16. Папір офіс. Г арнітура Times New Roman. Друк - цифровий. Ум.-друк. арк. 6,75. Обл.-впд. арк. 7,09 Наклад 25 прим.
Зам. № 1732.017.025 Чернігівський національний технологічний університет 14027 м. Чернігів, вул. Шевченка, 95 Свідоцтво про
внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК
№4802 від 01.12.2014 р.